
MODIFICAREA ROLURILOR ÎN CUPLUL CONTEMPORAN

CRISTIAN CIUPERCĂ
Institutul Național de Informații

Istoria evoluției familiei nu este altceva decât istoria dezvoltării și modificării rolurilor conjugale. Această modificare a rolurilor s-a materializat în schimbări lente și ne semnificative, cu excepția ultimelor decenii, care au obligat cele două sexe la o adaptare rapidă și oarecum forțată. Studiul de față încearcă să evidențieze câteva dintre consecințele generate de actuala reconversie a rolurilor și problemele cu care se confruntă cuplul contemporan.

Cariera profesională a femeii și impactul asupra vieții de familie

Apariția și proliferarea carierei profesionale și a traiectoriei sociale feminine au complicat destul de mult relațiile interpersonale, în general, cu partenerul de viață, în special. Pentru a ne face mai bine înțeleși, vom argumenta această afirmație, răspunzând la trei întrebări:

Cum privește bărbatul cariera profesională a femeii ?

Majoritatea bărbaților privesc cariera profesională a femeii ca fiind o sursă de conflict. Pentru ei, ieșirea femeii din carapacea familiei înseamnă, în primul rând, neglijarea atribuțiilor pe care le îndeplinea în mod tradițional. Dacă femeia și-ar efectua aceste atribuții la același nivel, cariera ei profesională aproape că n-ar conta. Totuși, bărbații sunt pe deplin conștienți că exercitarea unei profesii cere timp, energie, pasiune, dar și stress, frustrare și oboseală. Ei sunt puși în situația de a înțelege și accepta stările emoționale diverse prin care trec femeile, stări

generate de cariera profesională a acestora, de unde până mai ieri, doar bărbații erau îndreptățiți să fie înțeleși și acceptați. Ei nu mai pot folosi comportamentul tradițional (vin acasă, citesc ziarul, li se pune masa, li se strânge masa, se odihnesc și apoi pleacă din nou la muncă), pentru că femeile, fizic, nu mai pot să facă față unei astfel de atitudini pasive. Din această perspectivă, cariera profesională a femeii îi dezavantajează clar pe bărbați.

În al doilea rând, ieșirea femeii din carapacea familiei înseamnă emanciparea ei socială și culturală, dobândirea unor atribute considerate, în trecut, doar aparținând bărbaților (reflecție, cunoaștere, activitate), fapt care implică modificarea raportului de autoritate și de putere dintre cele două sexe, deteriorarea imaginii bărbatului ca fiind <capul familiei>, sintagmă cauzată de ideea că el ar fi singurul aducător de venit și singurul capabil (datorită acelor atribute) să organizeze și să conducă celula familială. Din această perspectivă, cariera profesională a femeii îi dezavantajează clar pe bărbați.

În al treilea rând, ieșirea femeii din carapacea familiei implică o întrecere cu bărbații, întrecere pe care aceștia nu sunt atât de siguri că o vor câștiga, în ciuda prejudecăților și stereotipurilor care apasă cariera unei femei (de exemplu, dacă are copii își va neglija munca, la menopauză va avea o comportare capricioasă etc.). Un studiu reprezentativ, care reliefează importanța prejudecăților legate de sex, a fost realizat de K. Deaux și T. Emswiller (1974), ce au arătat că, în explicarea succesului în afaceri, ceea ce bărbatul atribuie *competenței* (indiciu al cauzalității interne), femeia atribuie *șansei* (indiciu al cauzalității externe). Aceste rezultate au fost obținute,

atât pe subiecți de sex masculin, cât și pe subiecți de sex feminin. E. Sousa și J. Leyens (1987), referindu-se la vocabularul folosit de subiecți, observă că bărbații și femeile vorbesc aproape în același fel despre succesul unui bărbat, în timp ce vorbesc în termeni diferiți despre succesul unei femei.

Studiile arată că femeile inițiază afaceri de două ori mai repede decât bărbații. În Marea Britanie, numărul femeilor care dețin propriile lor întreprinderi este chiar de trei ori mai mare decât cel al întreprinzătorilor bărbați (Naisbitt și Aburdene, 1990). Autorii citați consideră că 1/4 dintre specialiștii în finanțe de pe Wall Street sunt femei. Peste 1/3 dintre directorii executivi pe linie de marketing ai firmei Procter&Gamble sunt femei. La firma Apple Computer, 30% dintre directori sunt femei, la fel ca și 40% dintre specialiști. În Canada (1/3) și Franța (1/5), un număr important de mici întreprinderi sunt conduse de femei. Prin urmare, (și) din această perspectivă, cariera profesională a femeii îi dezavantajează clar pe bărbați.

Așa cum am prezentat lucrurile până acum, ar reieși că, pentru bărbați, cariera profesională a femeii induce doar dezavantaje. Oare așa să fie? La o analiză sumară, am putea identifica cel puțin trei avantaje.

În primul rând, prin simplul fapt că muncește în exteriorul familiei, femeia a devenit aducătoare de venit. Acest fapt are repercusiuni asupra calității vieții familiale, asupra confortului și intimității de care partenerii au nevoie și pe care pot să și le asigure mai lesne prin existența acestei duble cariere. Angajarea masivă a femeii pe piața forței de muncă a condus însă, nu numai la apariția unui fenomen social nou și a unei noi categorii sociologice (*familia cu dublă carieră*), ci și la inventarierea problemelor cu care se confruntă familiile cu doi aducători de venit. Aceste probleme, evidențiate de Rhona și Robert Rapaport (1973), M. Segalen (1996) etc., au în vedere dilemele identitare, tensiunile legate de rețelele de sociabilitate, dilemele cu privire la norme și cele referitoare la rolul îndeplinit.

În al doilea rând, prin simplul fapt că muncește în exteriorul familiei, femeia asi-

gură, fără să vrea, o libertate de acțiune mai mare a bărbatului. *Intimitatea personală* a acestuia crește, și ea poate deveni un generator de satisfacție, atâta timp cât sunt îndeplinite anumite condiții asupra cărora partenerii cad de acord anticipat (încredere, sinceritate etc.). Existența unui grad minim de autonomie, pe care individul contemporan și-l dorește din ce în ce mai mult, este favorizat de cariera profesională a femeii, în special, a ambelor sexe, în general.

În al treilea rând, prin simplul fapt că muncește în exteriorul familiei, femeia devine mai fericită, mai satisfăcută, munca oferindu-i autoîmplinire și autorealizare. Practic, satisfacția conjugală nu depinde atât de faptul, dacă femeia lucrează, ci dacă ea e conștientă de preferințele sale. Altfel spus, dacă o femeie nu vrea să lucreze, este cea mai fericită dacă nu o face, dacă vrea să lucreze, este cea mai fericită dacă o face. Acest fapt ar putea crește (și el) calitatea vieții familiale, ar putea îmbunătăți capacitatea de comunicare între parteneri, în condițiile în care fiecare valorizează pozitiv munca și activitatea celuilalt.

Acestea ar fi câteva din avantajele generate de existența unei cariere profesionale a femeii. Rămâne de văzut dacă, punând în balanță și dezavantajele, bărbatul este mulțumit sau nu de faptul că femeia începe să aloce un timp din ce în ce mai mare unei profesii în care speră să se regăsească și să se maturizeze ca femeie.

Cum privește femeia cariera sa profesională?

Pentru a înțelege mai bine cum privește femeia cariera ei profesională, ar trebui să plecăm de la un studiu efectuat de A. Adams (1986), în care a încercat să identifice motivele ce stau la baza deciziei femeii de a se angaja. El a descoperit patru motive de bază ale intrării femeii în câmpul muncii:

- atingerea unor standarde superioare de existență;
- necesitatea de afiliere și menținerea conexiunilor emoționale cu alții;
- dorința de a obține un statut asemănător cu cei din jur;

● dorința de putere și de creștere a influenței asupra acțiunilor celorlalți.

Dacă primele trei motive au fost explicitate, mai mult sau mai puțin, în paragraful privind percepția bărbaților asupra intrării femeii în câmpul muncii, să facem câteva referiri și asupra necesității de afiliere. S-a tot afirmat, în diverse perioade și de către diverși specialiști, că femeile – fiind izolate în cadrul familiei – nu au putut să-și formeze cluburi, asociații, organizații, să își exprime puncte de vedere privind condiția și rolul lor în familie, să lupte pentru drepturile și pentru reconsiderarea imaginii oferite și receptate de bărbați și de societate, în ansamblul ei. Nevoia unei *solidarități feminine*, (conștientizată de feminism), apare și se poate realiza și prin intermediul întăririi poziției femeii în societate, poziție la care se poate ajunge cu ajutorul carierei profesionale.

Necesitatea de afiliere a femeii contemporane pleacă și din relativa izolare de alți adulți, caracteristică nuclearității familiei. În familia tradițională (extinsă), casnicele făceau parte dintr-o *rețea suportivă* de rude, care le atenuau singurătatea, anxietatea și sursele de insatisfacție. Sentimentul actual de izolare este amplificat și de ideea lipsei de recunoaștere pentru munca făcută. Altfel spus, munca în gospodărie nu se termină niciodată, fapt care îngreuiază experimentarea unui sentiment de împlinire. Acest sentiment începe să fie căutat în exterior, societatea oferindu-i recunoașterea pe care familia nucleară nu putea să i-o mai ofere.

Un alt motiv, la fel de important, este acela că femeia vrea – prin profesie – să devină independentă economic. Cu alte cuvinte, femeia dorește să-și organizeze viața după bunul plac, nemaifiind constrânsă să se mărite cu un bărbat, pentru a găsi un suport material sau să nu divorțeze, din teama lipsei veniturilor, care să-i asigure o existență ulterioară decentă. Independența economică permite femeii să-și caute *intimitatea personală, conjugală și familială* de pe aceleași poziții cu bărbatul, în condițiile în care fiecare are nevoie de celălalt (emoțional, fizic, relațional) în aceeași măsură.

O mențiune interesantă am mai putea face relativ la un alt motiv, pe care l-am putea numi *creșterea sentimentului de competență*. Femeile luptă pentru a dovedi bărbatului și societății că sunt competente în meseriile și profesiile în care activează. Însă, ambiția lor de a dovedi că sunt bune din punct de vedere profesional, are la bază, nu neapărat anumite capacități și aptitudini, ci mai mult voința de a ajunge undeva în vârful piramidei sociale. Când nu se va mai pune problema discriminării carierei profesionale în funcție de sex, când va fi valorizată pozitiv activitatea femeii, indiferent de ramura sau sectorul în care lucrează, femeia ar putea intra într-o etapă de plafonare, etapă în care se găsea bărbatul, până nu demult. Neavând atâta timp cu cine să concureze, bărbații s-au trezit dintr-o dată că, dacă nu-și schimbă atitudinea față de muncă, riscă să devină subalternii sexului frumos, ceea ce ar zgândări destul de serios orgoliul lor destul de nemăsurat (în această privință). Astfel, la nivel societal, creșterea sentimentului de competență al femeii a indus o reacție pozitivă, prin revalorizarea sentimentului de competență al bărbatului.

Pentru că am amintit de discriminare, nu putem ignora ceea ce M. Banton afirma într-o recentă lucrare (*Discriminarea, 1994*). Autorul citat consideră că există trei factori care favorizează discriminarea, în privința carierei profesionale:

Experiența

Femeia care își întrerupe cariera pentru a crește copii, când se întoarce la locul de muncă, nu mai e la curent cu noutățile din domeniu. Totuși, femeile își întrerup din ce în ce mai rar sau reiau din ce în ce mai repede exercitarea meseriei (Ferreol, 1991). Conform afirmațiilor organizației de cercetare CATALYST, specializată în studierea carierei profesionale a femeii, majoritatea femeilor își reiau activitatea la cel mult 6 luni după naștere (Naisbitt și Aburdene, 1990).

Motivația

Femeile nu sunt la fel de preocupate să-și construiască o carieră profesională. Însă, așa

cum am prezentat anterior, cel puțin pentru o perioadă destul de lungă, ele sunt chiar foarte motivate să dovedească celorlalți că sunt competente la locurile lor de muncă, ceea ce le impulsionează să creadă în existența unei cariere profesionale.

Investiția

Părinții cheltuiesc mai mult pentru educația băieților, decât pentru a fetelor. Totuși, nu trebuie ignorat că, în condițiile scăderii natalității, crește calitatea educației, indiferent de sex. Mai mult, societatea uni-sex spre care tindem (Aries, 1980) urmărește să șteargă diferențele dintre bărbați și femei, plecând – în special – de la socializarea nediferențiată a băieților și fetelor.

Acestea ar fi, în esență, principalele probleme pe care le ridică, pentru femeie, cariera

ei profesională. Ele sunt destul de multe pentru a o face să meargă înainte și destul de puține pentru a o determina să nu dea înapoi.

Ce impact are asupra cuplului cariera profesională a femeii ?

Asupra cuplului, cariera profesională a femeii ridică probleme de o altă natură. În primul rând, există tendința ca femeia să se concentreze foarte mult asupra carierei și să ignore la fel de mult viața de familie. Dacă această tendință este valabilă și pentru bărbat, situația devine critică pentru funcționalitatea familiei, ca instituție socială. Gradul de implicare în viața de familie depinde de percepția asupra modificării rolurilor, în condițiile existenței carierei profesionale la unul sau ambii parteneri. Astfel, atunci când unul dintre parteneri este concentrat mai mult asupra

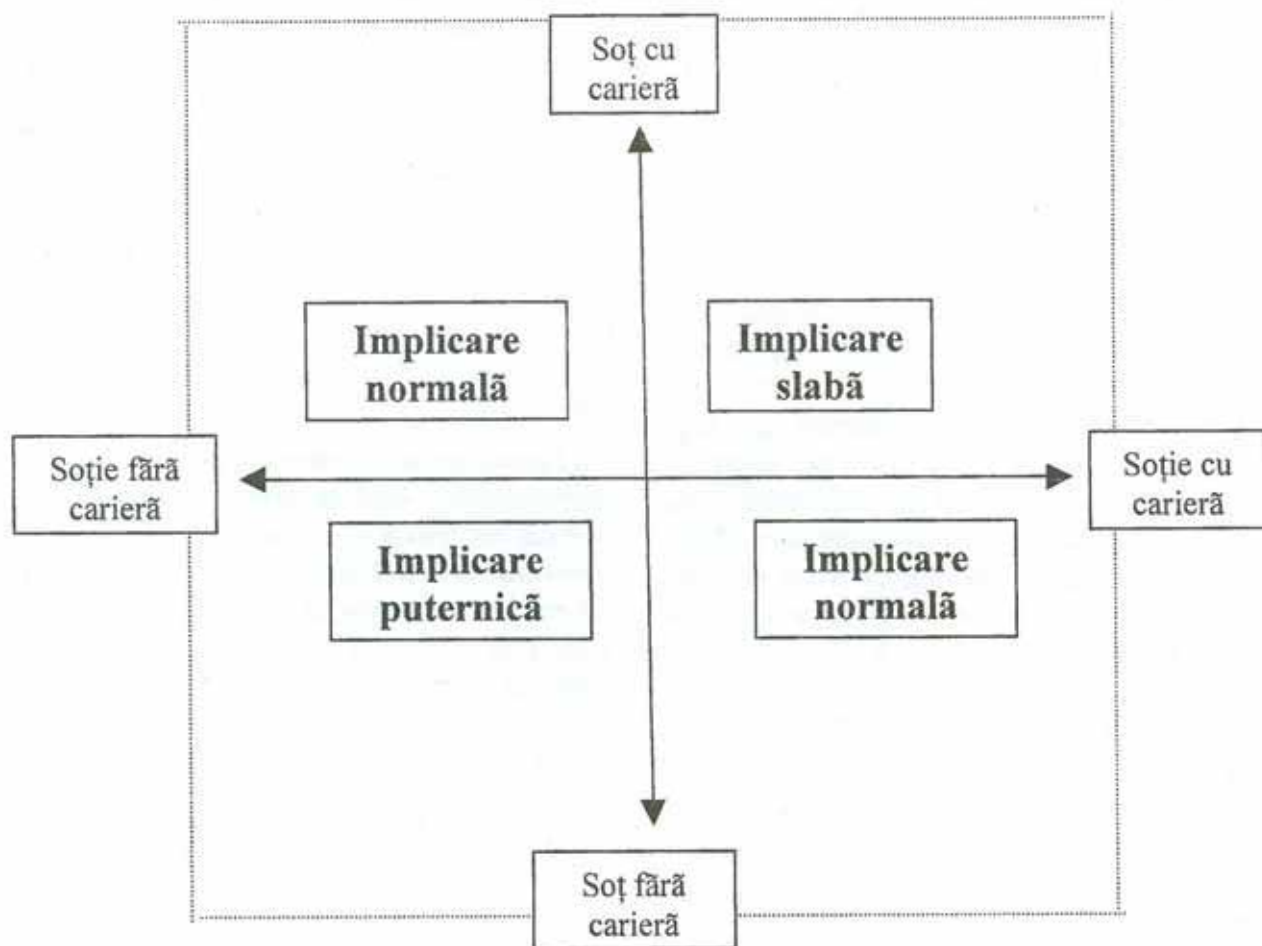

Fig. 1. Modelul implicării în viața de familie în cuplul modern

carierii, celălalt trebuie să preia o parte din sarcinile domestice ale partenerului, dar preluarea poate fi formală sau angajantă.

Ipoteza pe care o avansăm este aceea că, în familia cu dublă carieră implicarea este mai mult formală, pe când în familia în care ambii parteneri nu sunt interesați prea mult de promovare sau de recunoaștere socială, implicarea este mult mai angajantă. În restul situațiilor, ar trebui să întâlnim implicări medii, însă aici nu mai putem afirma cu certitudine dacă ele sunt formale sau angajante sau că, cele de un anumit tip ar fi numeric mai multe decât celelalte (figura 1).

Referitor la implicarea în cariera profesională, R. Bellah (1985) a realizat o distincție interesantă între *vocea sinelui utilitar și vocea sinelui expresiv*. Sociologul american consideră că indivizii se orientează asupra carierei profesionale în prima perioadă a vieții lor, pentru a se apropia de limita absolută a capacităților lor. După o perioadă de timp, ei conștientizează că este aproape imposibil să ajungă acolo unde și-au propus, și se refulează în lumea familiei, care le apare într-o altă lumină, fiind mult mai mult valorizată. Rămâne însă de discutat ce mai poate reface pe plan familial, după ce o lungă perioadă de timp a ignorat, câtă răbdare trebuie să aibă partenerul de viață și ce alte motive au menținut acea relație în care sinele utilitar a prevalat în fața sinelui expresiv.

O altă situație interesantă, pe care doar o amintim, ar fi aceea că, în familiile cu dublă carieră, când soțul și soția și-au început carierele profesionale în același timp, succesul rapid al unuia poate deveni o problemă majoră pentru celălalt (Baldrige, 1985).

Astfel, în măsura în care au intrat în lumea ocupațională și în măsura în care au ajuns să fie neliniștite, cu privire la succesul competitiv al soților lor, femeile tind să fie expuse la ceea ce psihologii au numit *nervozitate modernă*.

În al doilea rând, natalitatea va avea încă un motiv (alături de toate celelalte) să scadă, cariera profesională a femeii împiedicând-o să-și mai dorească mai mult de unul sau doi copii. Însă, nu atât nașterea, cât socializarea copiilor este ignorată din ce în ce mai mult,

fapt care implică o serie de consecințe vizând raporturile viitoare dintre părinți și copii, conflictele intergeneraționale ce se pot acutiza și amplifica. În paranteză fie spus, numărul companiilor care organizează grădinițe pentru copiii angajaților a crescut. Numai în SUA, 750 de grădinițe cu program zilnic sunt integrate în cadrul unor companii (Naisbitt și Aburdene, 1990).

Nu în ultimul rând, accentul pus de femeie pe cariera profesională și diminuarea implicării conjugale și familiale, pot induce apariția relațiilor extraconjugale, cu consecințe mai mult sau mai puțin grave, mergând de la revalorizarea propriei relații interpersonale, până la divorț. Relațiile extraconjugale pot apărea, fie în cazul ei (când soțul nu-i înțelege aspirațiile profesionale și atunci găsește la alt bărbat aprecierea pe care o caută), fie în cazul lui (care tânjește după pasiune și afectivitate, dar timpul acordat de soție este prea mic pentru nevoile erotico-sentimentale ale acestuia). Destul de multe cupluri se destramă, nu pentru că nu ar exista o comuniune afectiv-sexuală bună între parteneri, ci pentru că timpul petrecut împreună este considerat nesemnificativ. Deseori, se ajunge într-un moment în care unul dintre parteneri nu înțelege de ce, dacă relația lor <merge>, mai este necesar ca celălalt să se concentreze asupra carierei profesionale, luptând pentru o cauză nesigură și abandonând sau diminuând o armonie dată, cel puțin până în acel moment. Iar de aici, până la apariția neînțelegerilor nu e decât un pas...

Poate și de aceea, femeile care optează pentru o carieră profesională tind să rămână în concubinaj o perioadă mai îndelungată de timp sau tind să se căsătorească cu bărbați interesați (la rândul lor) de carieră, pentru că aceștia le pot înțelege mai ușor și nu le cer o implicare atât de puternică în viața conjugală și familială.

După cum am încercat să evidențiem, cariera profesională a femeii a devenit o cerință afirmată explicit și, alături de încredere, comunicare, capacitate empatică sau relaționare sexuală, se impune ca o nouă variabilă care influențează decisiv armonia/ dizarmonia relațiilor din cuplul contemporan. Impactul ei

este atât de mare, încât au apărut opinii (Belah, și alții, 1985) potrivit cărora, în ziua de azi, dorința de succes sau teama de eșec te face să fii orientat exclusiv către cariera profesională, până la *a sacrifica* familia.

Structura de autoritate și putere în cuplul contemporan

Familia modernă se caracterizează printr-o accentuată flexibilitate a structurii de autoritate și putere. Nu mai există un model unic, dominant, în care bărbatul decide, atât în privința hotărârilor care vizează viața conjugală, cât și a celor care privesc relația parentală, așa cum se întâmpla în tradiționalitate. Relația modernă surprinde *reciprocitatea* puterii și autorității, pe diferite nivele și în diferite intensități, în contextul mai general al unui egalitarism afirmat și, tot mai des, pus în practică.

Partea negativă a ideologiei egalitariste a societății noastre rezidă, însă, în faptul că orice diferență este văzută ca o sursă de inegalitate (Mendras, 1987), ceea ce ar putea crea impresia că toate sarcinile, toate rolurile, pot fi îndeplinite, atât de bărbat, cât și de femeie. Această impresie este total greșită, pentru că există anumite elemente de specificitate care diferențiază cele două sexe (Mitrofan și Ciupercă, 1997), ca să nu mai vorbim că, de la un cuplu la altul, există deosebiri în ceea ce privește rolurile asumate, în funcție de particularitățile persoanelor și relației respective.

Din această perspectivă, *o egalitate prin lipsa diferențelor nu este posibilă*, mai ales că există și punctul de vedere potrivit căruia orice relație socială este esențialmente ierarhică. Cu alte cuvinte, între oricare două persoane, intervine reciprocitatea, dar și asimetria, una dintre ele tinzând s-o domine pe cealaltă. În cuplu situația este aceeași, chiar dacă aici intervin sentimentele de dragoste sau de afecțiune față de partener.

Prin urmare, *egalitatea este posibilă cu ajutorul diferențelor*, printr-o complementaritate a rolurilor, atitudinilor și comportamentelor celor două sexe, printr-o echilibrare a domeniilor și nivelurilor în care cei doi își

exercită autoritatea și puterea. Altfel spus, autoritatea și puterea între cele două sexe pot fi relativ egal distribuite, în condițiile în care suma activităților (și importanței acestora) desfășurate de o femeie ar fi echivalentă cu suma activităților (și importanței acestora) desfășurate de un bărbat.

O problemă importantă, care induce majoritatea neînțelegerilor și divergențelor în cuplu este aceea a *implicării* fiecăruia în ceea ce ar trebui să facă. Și, poate, nu atât a implicării, cât a *percepției* celuilalt privind modul în care este efectuată o activitate sau alta. În general, fiecare consideră că se implică mai mult în ceea ce face iar partenerul mai puțin, ignorând însă faptul că activitățile analizate nu pot fi comparate iar gradul de implicare nu poate fi evaluat de cineva care nu realizează activitatea respectivă. Subiectivismul poate fi destul de mare iar disensiunile pot apărea destul de frecvent, lucru care a determinat apariția opiniei potrivit căreia, relațiile tradiționale între bărbați și femei se dovedesc mai puțin generatoare de conflict și stress decât cele egalitariene (Liiceanu, 1997).

Să vedem, însă, ce factori au determinat flexibilizarea raporturilor de putere în cuplul modern. În primul rând, emanciparea femeii, bazată în special pe creșterea nivelului de cultură și informare, emancipare care nu neapărat a diminuat implicarea sexului feminin în activitățile tradiționale, ci a ridicat pretențiile vis-a-vis de posibilitățile bărbatului de a se implica în ceea ce trata, până nu demult, cu pasivitate și indiferență.

În al doilea rând, independența economică a femeii este un factor care a generat conștientizarea ideii potrivit căreia raporturile de putere nu mai pot fi unidirecționale, în condițiile în care femeia nu mai este întreținută de bărbat și poate singură să-și asigure subzistența și să ia decizii în nume propriu, fără teama de a fi supusă reproșurilor sau abandonată.

În al treilea rând, implicarea tot mai accentuată a femeii în viața socială a dus la ruperea acesteia de universul îngust al familiei și la lărgirea orizontului ei privind rolul și locul femeii în relația de cuplu. Astfel, cu cât este mai mare numărul de relații interperso-

nale, altfel spus cu cât este mai deasă rețeaua socială a membrilor unui cuplu, cu atât este mai mare probabilitatea ca repartiția autorității și puterii în respectivul cuplu să fie egalitară. Dimpotrivă, cu cât este mai mică această rețea socială, cu atât crește probabilitatea apariției unui model unidirecțional de putere și autoritate (în special de la bărbat către femeie). Cum societatea contemporană implică, ca o nevoie socială, o creștere a relațiilor interpersonale, e de presupus că (și din acest punct de vedere) flexibilizarea autorității se va generaliza într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat.

Nu în ultimul rând, devalorizarea sentimentului în relația de cuplu a provocat importante reșezări în structura de autoritate și putere. Femeia, independentă economic, își permite cu o mai mare larghetă să experimenteze relații diverse, în contextul dorinței de a se realiza și a evolua pe plan profesional. În același timp, bărbatul, din teama de a nu fi dezamăgit sau părăsit, ori – pur și simplu – din nevoia de a cuceri, încearcă să nu se implice emoțional și sentimental prea mult, să nu creeze o stare de dependență față de parteneră. În general, cuplul sfârșitului de secol XX minimalizează valoarea sentimentului, fapt care are repercusiuni asupra distribuției autorității și puterii în relația dintre cele două sexe. Lipsa sentimentului implică, pe undeva, și lipsa dominației, pentru că existența relației funcțional-sexuale implică, ea însăși, o renunțare la autoritate și putere, acceptându-se deliberat *echilibrul decizional*.

Să vedem, acum, ce schimbări s-au produs în dinamica rolurilor tradiționale. Din perspectivă parentală, se știe că mama este prima autoritate cu care se confruntă copilul. În același timp, legăturile care-l unesc pe copil cu tatăl său se formează mai târziu, prezența paternă constituind la început o simplă dublare a prezenței materne, pe care o secondează și – uneori – o substituie (Osterrieth, 1967).

În familia tradițională două erau elementele care aveau o importanță deosebită. În primul rând, caracterul *intermitent* al prezenței paterne și relativa ei raritate duceau la creșterea valorizării tatălui în ochii copilului.

Practic, absența îl făcea dorit și respectat. În al doilea rând, chiar dacă autoritatea mamei se manifesta mult mai direct și mai continuu, tatăl reprezenta în ochii copilului *autoritatea absolută*. De fapt, prin prezența lui, tatăl îl provoca indirect pe băiat să fie masculin (fiind omul pe care acesta trebuia să-l înlocuiască) și pe fiică să devină feminină (apărând ca o anticipare a bărbatului iubit), ajutându-și astfel copiii, mai mult decât mama, să se instaleze în caracteristicile sexului lor și să vadă în acest lucru un fapt pozitiv.

În familia modernă lucrurile s-au mai schimbat din ambele puncte de vedere. Prezența maternă a devenit și ea intermitentă prin ieșirea femeii pe piața forței de muncă. Desele absențe ale ambilor părinți sau prezența alternativă a acestora oferă copilului o altă viziune asupra autorității, de cele mai multe ori aceasta lipsind. Efectele absenței autorității sunt multiple, de la accentuarea aroganței și până la scăderea sentimentului de siguranță al copilului.

Și aici lucrurile sunt interpretabile. De exemplu, se consideră că aroganța apare, fie din neîngrădirea libertății de acțiune, fie din nevoia de a căuta autoritatea absentă și de a stimula puterea și capacitatea de a conduce a părinților. De asemenea, se consideră că absența autorității implică, fie scăderea sentimentului de siguranță (copilul având mare nevoie să știe clar ce este permis/interzis), fie creșterea încrederii de sine (poate trăi experiențe inaccesibile unei educații restrictive).

Din cealaltă perspectivă, tatăl nu mai prezintă în ochii copilului autoritatea absolută. Sunt cazuri (când tatăl este silit să șomeze sau nu mai câștigă destul) în care autoritatea paternă regresează considerabil. Acest regres poate fi datorat și creșterii autorității mamei. De exemplu, în perioadele de criză economică autoritatea mamei care și-a păstrat serviciul crește considerabil. În esență, însă, copilul contemporan își construiește imagini proprii ale autorității părinților, raportându-se la realitatea socială actuală și nu la aceea tradițională, pe care – de altfel – nici n-a cunoscut-o (Rocheblave-Spenle, 1964).

În privința relației conjugale, conceptul de „luare a deciziilor” este perceput ca fiind unul

dintre indicatorii principali ce definesc raportul de autoritate și putere. Totuși, situația este relativă, în contextul în care luarea deciziilor nu este sinonimă nici cu puterea, nici cu autoritatea. Este posibil ca decizia să fie luată de către un membru al cuplului, pentru că celălalt membru a delegat funcția de luare a deciziei sau, pur și simplu, nu este interesat. În aceste cazuri (delegare sau renunțare deliberată) puterea pare să fie legată de cei care nu iau decizia. Cu alte cuvinte, dacă un membru al cuplului are o capacitate decizională mai mare decât celălalt nu înseamnă, neapărat, că are o autoritate sporită față de partener.

Situația se complică și mai mult, în condițiile în care intervin o serie de expectații greșite privind autoritatea și puterea pe care trebuie să le aibă un individ dintr-o anumită clasă socială. De exemplu, bărbatul dintr-o clasă socială inferioară pretinde autoritate pe baza modelului tradițional, în timp ce, în luarea propriu-zisă a deciziilor, soția contemporană deține o autoritate substanțială. Această discrepanță între autoritatea pe care bărbatul crede că ar trebui s-o aibă și puterea pe care o deține de fapt, cauzează o instabilitate maritală considerabilă.

Tocmai de aceea, în stabilirea structurii de autoritate și putere în cuplu trebuie să se țină cont de mai mulți indicatori, care, intercorelați, să definească mai exact raporturile dintre parteneri. Intervine, în acest caz, relația cauzală complexă, neliniară, potrivit căreia o multitudine de cauze (x_1, x_2, \dots, x_n) pot conduce la producerea efectului, dintre acestea unele fiind mai importante, mai vizibile sau mai frecvente decât altele. Totuși, neacționând împreună și deodată (Mânzat, 1999), între aceste cauze nu există o relație unică sau sigură, ceea ce face ca raporturile de autoritate și putere să aibă la bază cauzalități neliniare, corelate permanent cu probabilitatea, nu cu certitudinea.

Acest fenomen tinde să se generalizeze în societatea contemporană deoarece raporturile de autoritate și putere tind să devină negociabile și mereu schimbătoare, în funcție de apariția/modificarea/dispariția unor factori cu rol important în influențarea cauzelor ce gene-

rează aceste raporturi. Orice negociere sau redefinire a importanței unui indicator poate avea ca efect modificarea autorității în cuplu. De exemplu, revenind la conceptul de „luare a deciziilor”, numeroase cercetări arată faptul că (la nivel declarativ) luarea deciziilor se doarește a fi egalitară, cu excepția zonei finanțelor, unde soțiile preferă decizii reciproce, în timp ce soții mai degrabă ar despărți zonele de cheltuielă și ar decide unilateral. Acest fapt ridică noi probleme, atât în domeniul deciziilor privind cheltuirea bugetului familiei, cât și în relația de interdependență cu celelalte cauze (cine aduce mai mulți bani în familie, cine are priorități mai mari în viitorul apropiat etc.) care pot influența structura de autoritate și putere.

Încercând o concluzie, autoritatea și puterea în familia modernă se află într-un permanent proces de construcție și reconstrucție, în funcție de negocierile ce au loc între parteneri, de atitudinile și comportamentele acestora vis-a-vis de rolurile pe care le îndeplinesc în familie și de statusurile ocupate în afara ei.

Relațiile parentale și viziunea asupra socializării

Astăzi există o diversitate de moduri în care părinții își asumă responsabilitatea socializării copiilor. Din această perspectivă, au apărut forme atipice de autoritate (a copiilor față de părinți, a tinerilor față de vârstnici etc.). Referindu-ne la formele atipice de autoritate, să menționăm că, în literatura sociologică și psihopedagogică se impune cu tot mai multă putere un nou concept: *educația inversă*. Această sintagmă se referă la faptul că părinții admit că au de învățat *de la* și mai ales *împreună cu* copiii lor. Cu alte cuvinte, comunicarea între părinți și copii se realizează în ambele sensuri: cu cât copilul se dovedește mai ascultător și înțelegător, cu atât este – la rândul lui – ascultat și înțeles mai mult (Stănculescu, 1998).

Deși conceptul de educație inversă este relativ recent, ideea conform căreia părinții învață alături de copii (*cultură co-figurativă*) sau chiar de la copii (*cultură pre-figurativă*) a

apărut mai demult (Mead, 1971), fiind exprimată prin cele două sintagme, care ilustrează diferența față de situația clasică, când copiii învață de la părinți (*cultură post-figurativă*).

Ca o concluzie a acestei perspective generale asupra procesului de socializare în familia modernă, putem afirma că relația părinte-copil se bazează pe alte principii, comparativ cu cele care guvernează familia tradițională, iar ideea fundamentală este aceea că adolescența și chiar copilăria au devenit etape de pregătire pentru momentul extrem de important al părăsirii căminului. Copiii își iau/li se acordă mai multă libertate, mai multă autonomie, mai multă responsabilitate, separarea și individualizarea devenind probleme firești. Părăsirea căminului înseamnă, într-un fel, o a doua naștere (Bellah și colab., 1985) iar copiii se pregătesc/sunt pregătiți de la o vârstă din ce în ce mai mică pentru aceasta, în condițiile în care – oricum – conviețuirea ar fi fost destul de dificilă, date fiind divergențele de valori, atitudini, mentalități, stiluri de viață.

Să încercăm acum să privim socializarea din perspectiva celor două sexe. Deși anumite influențe tradiționale au rămas, s-au modificat destul de multe lucruri în această privință. De exemplu, s-a diminuat considerabil ceea ce mulți sociologi au considerat a fi baza diferenței de socializare a celor două sexe: *axa sedentarism-mobilitate*. În trecut, fetele erau încurajate să rămână sedentare iar băieții să devină mobili. Ele erau mai întotdeauna antrenate în activități desfășurate în spațiul limitat și închis al gospodăriei (Benedict, 1943), în vreme ce, foarte de timpuriu, băieții erau expediați să se joace afară. Pe măsură ce înaintau în vârstă, fetele își procurau ocazii de <a ieși> dar, spre deosebire de băieți, ele nu mergeau afară, ci ieșeau pentru a merge undeva (Lafont, 1980).

Aceste caracteristici tradiționale s-au destrămat progresiv. Azi, fetele ies pe stradă de la 12-13 ani, se amestecă cu băieții de vârsta lor, se întorc seara târziu. Ele se lovesc de toate problemele ce le ridică mobilitatea și își formează o perspectivă mult mai largă asupra vieții, dorindu-și mai mult de la ea.

Strâns legată de această axă este și *axa public-privat*, care a suferit și ea numeroase

modificări. Progresiv, s-a renunțat la ideea că bărbații acționează (doar) în spațiul public și femeia (doar) în spațiul privat, ceea ce a generat schimbări în procesul socializării celor două sexe. De exemplu, astăzi, datorită cuceririlor feminismului, devine din ce în ce mai normal ca fata să fie încurajată să studieze, să intre pe piața forței de muncă etc. Totuși, mai persistă mentalitatea potrivit căreia, dacă nu reușește, va fi iertată de cei din jur mult mai ușor decât un băiat, căci de la ea se cere – în special – un alt soi de realizare: să fie femeie, să nu-și piardă feminitatea (de Beauvoir, 1949).

Axa pasiv-activ se supune aceluiași proces de transformare. Fetele sunt învățate să devină active, să renunțe la pasivitatea tradițională, care – aplicată la condițiile societății contemporane – le-ar fi izolat, le-ar fi frustrat.

În fine, numeroase schimbări a suferit și *axa dependență-autonomie*. Fetele sunt educate astfel încât să poată depăși stadiul de dependență față de sexul opus și să devină tot mai libere în opțiunile lor de viață.

După cum se observă, socializarea fetelor a devenit din ce în ce mai complexă și mai dificilă. Și aceasta, nu atât pentru că ar implica eforturi sau costuri foarte mari, ci din cauza faptului că trebuie înlăturată o mentalitate care a făcut din femeie o ființă sedentară, pasivă și dependentă, ce-și limita viața doar la spațiul privat.

Ce s-a schimbat, însă, în socializarea băieților? Mai nimic important, pentru că ei merg în continuare pe linia mobilitate-activism-autonomie, acționând cu preponderență în spațiul public. Nu au intervenit, deci, schimbări de fond. Modificările care au apărut țin de conștientizarea faptului că băieții trebuie să devină mai expresivi, și nu doar instrumentali, accentuând și latura afectiv-emoțională, nu numai pe cea economică. Ceea ce pare mai surprinzător este faptul că băiatul trebuie socializat astfel încât să accepte că va deveni dependent de femeie, pentru că ea tinde să devină autonomă iar acest lucru implică o dependență reciprocă.

De fapt, ambele sexe, se zbat între nevoia de existență autonomă și cerința de a fi altce-

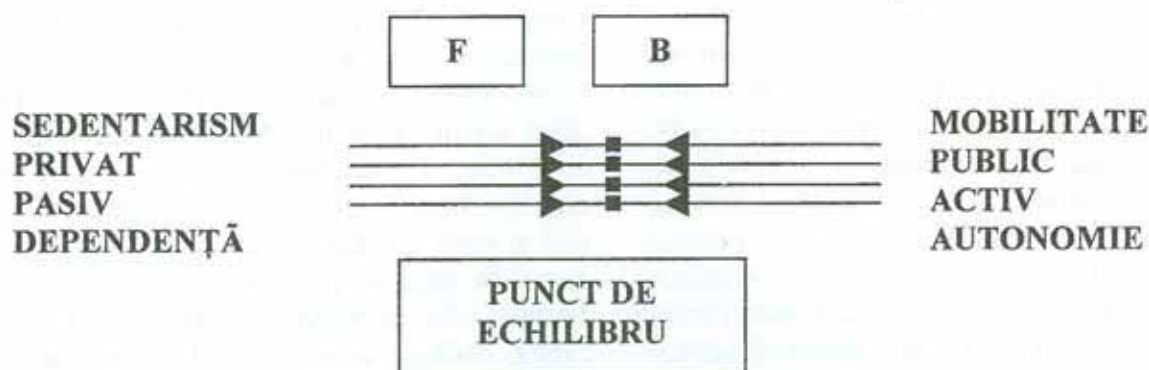

Fig. 2. Model ipotetic de relaționare între sexe (I)

va: ele sunt învățate că, pentru a atrage sexul opus, trebuie să caute să placă, cu alte cuvinte, trebuie să se transforme în obiecte, să renunțe la autonomia lor (de Beauvoir, 1949). Acest lucru era valabil doar pentru fete, până nu demult. Redimensionarea socializării impune și băieților cerința de a atrage și cuceri ceea ce înainte era oferit și posedat.

Având în vedere aceste modificări, pot apărea două efecte majore (Ciupercă, 2000):

1) Realizarea unui compromis între tendința femeii de a deveni o ființă mobilă – activă – autonomă și acceptarea de către bărbat a unei forme atenuate de sedentarism-pasivitate-dependență. Cu alte cuvinte, o

întâlnire a celor două sexe într-un punct de echilibru, o simbioză între viața publică și cea privată, valorizate, atât de către bărbat, cât și de către femeie. Acest model de relaționare între cele două sexe ar reprezenta forma cea mai viabilă și funcțională de uniune și, poate, unica soluție de a salva familia, ca instituție socială, în perspectiva anilor ce vor urma.

2) Nerealizarea compromisului între tendința femeii de a deveni o ființă mobilă – activă – autonomă și acceptarea de către bărbat a unei forme atenuate de sedentarism-pasivitate-dependență. Nu va exista, practic, un punct de echilibru, ci o permanentă întrecere între femeie și bărbat (în a-și dovedi lor înșiși, dar și celuilalt că sunt mai buni), o

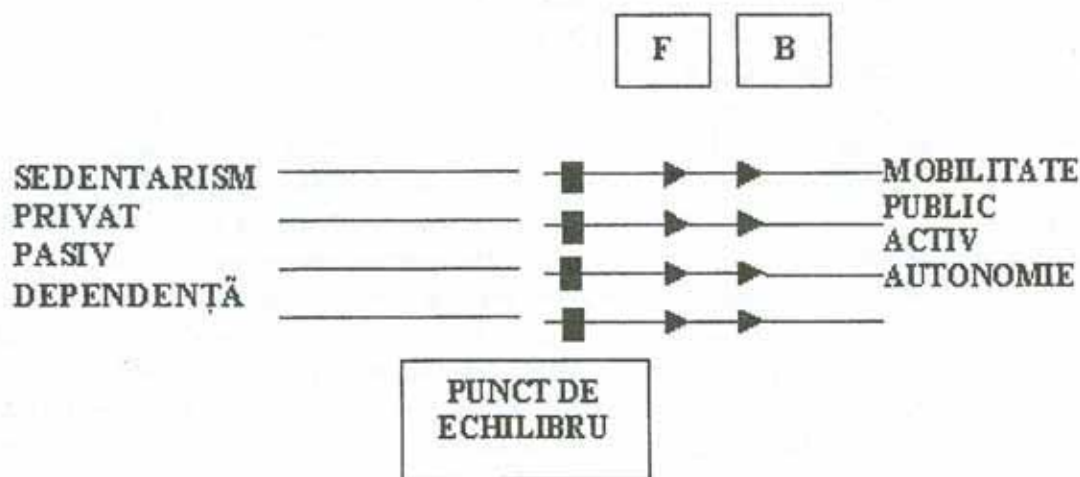

Fig. 3. Model ipotetic de relaționare între sexe (II)

competiție a sexelor în care cuplul nu are prea mult de câștigat. Desigur, în anumite domenii femeile vor întrece bărbații, în altele vor rămâne în urma lor, manipularea fiind una din modalitățile la care se va apela în această înfruntare care pune mai presus mândria și nu rațiunea, ambiția și nu sentimentul. De aceea, este foarte posibil ca familia să fie din ce în ce mai mult ignorată iar alternativele la căsătorie să prolifereze, într-atât, încât să devină o *problemă socială*.

Concluzionând, la nivelul opiniilor și al intențiilor educative, numărul părinților care pregătesc un destin diferit copiilor lor, în funcție de sexul acestora, este tot mai mic (Durning, 1995). Comportamentul celor care continuă, conștient sau nu, să transmită valori diferențiatore, poate fi explicat cu ajutorul a trei tipuri de logici parentale (Bell, 1979):

- o logică a tradiției;
- o logică funcționalistă;
- o logică a utilității sociale a respectării stereotipurilor.

Totuși, perspectiva este destul de clară, iar societatea spre care ne îndreptăm este una în care toată lumea începe să poarte aceleași haine, aceleași bijuterii, aceiași tunsură. Tinerii vor trăi, dacă nu și trăiesc deja, într-o *modernitate imediată și schimbătoare*, fără trecut sau viitor, distinctă de societatea celor în vârstă și de istoria ei (Lafont, 1980). Tinerețea (naturală și liberă), nu va mai fi trăită social, ci senzual, într-o *societate unisex* (Aries, 1980), în care atitudinile, hainele și apartenența se desexualizează și se uniformizează.

Concluzii

Având în vedere schimbările intervenite în trecerea de la tradiționalitate la modernitate, considerăm că societatea contemporană impune generalizarea a trei tipuri de femei (A. Adler, 1927):

1) *Femeile care adoptă o orientare „masculină”*. Preferă ocupațiile rezervate bărbaților, manifestă opoziție față de relațiile erotice și față de căsătorie. Dacă intră, totuși, în asemenea relații, le perturbă prin străduința de a-și impune dominația, de a fi superioare partenerului. Le putem numi femei agresive.

2) *Femeile care nu refuză rolul lor feminin, dar care conștientizează că sunt inferioare bărbaților*, osândite să joace un rol secundar. Ele își îndeplinesc rolul mai mult din obligație și mereu încearcă să schimbe câte ceva, în lupta cu ele însele și cu ceilalți, nerenunțând ușor, chiar dacă întâmpină dificultăți. Le putem numi femei izolate.

3) *Femeile care nu vor să-și schimbe rolul, pentru că nici nu conștientizează că se poate acest lucru*. Ele își îndeplinesc rolul știut, convinse fiind că aceasta este menirea lor. În ceea ce fac pun pasiune, valorizează (uneori) excesiv iubirea și devotamentul. Le putem numi femei docile.

Pe de altă parte, noi considerăm că parteneriatul modern implică existența a trei tipuri de bărbați:

1) *Bărbatul care acceptă noul rol și îl efectuează din convingere*, punând pasiune în tot ce face și creând condițiile unei relații funcționale, bazate pe înțelegere și respect reciproc. Îi putem numi bărbați docili.

2) *Bărbatul care nu acceptă noul rol, dar îl efectuează fără convingere*, implicându-se atât cât relația să nu devină disfuncțională. Îi putem numi bărbați izolați.

3) *Bărbatul care nu acceptă noul rol și nici nu îl efectuează*, considerând că relația de tip tradițional e indicată pentru funcționalitatea cuplului. Îi putem numi bărbați agresivi.

Aceste trei tipuri de bărbați pot fi raportate la cele trei tipuri de femei, prezentate anterior. În continuare, dacă suprapunem aceste combinații peste tipologia construită de Iolanda Mitrofan (1989), tipologie ce ia în calcul trei parametri, și anume:

1. *gradul de tensiune generat de natura conflictului (ridicat/moderat/scăzut);*
2. *forma de manifestare predominantă a conflictului (manifestă/latentă);*
3. *durata conflictualității (continuă/intermitentă),*

vom putea emite următoarele ipoteze:

1. cuplul constituit din *bărbat agresiv – femeie agresivă* este caracterizat prin conflictualitate manifestă, continuă, cu tensiune crescută, ce prezintă mare potențial dizolvant și psihopatogen pentru unul sau ambii parteneri;

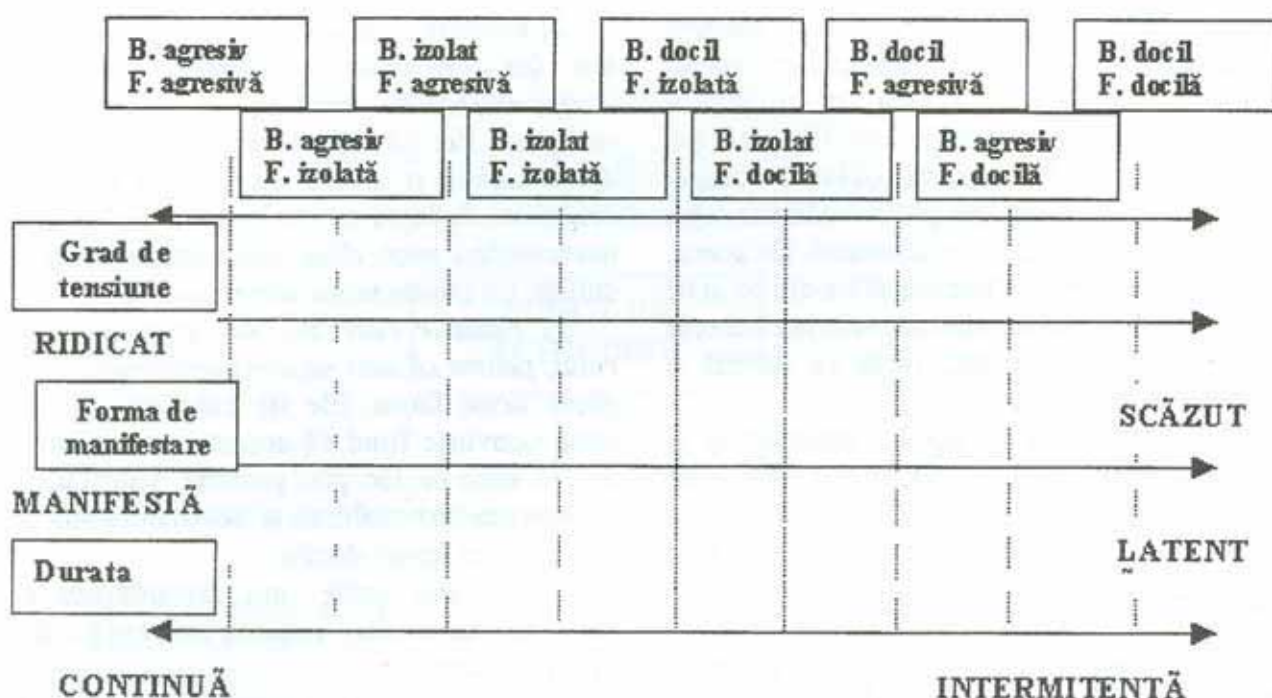

Fig. 4. Tipuri de cuplu în societatea contemporană

2. cuplul constituit din *bărbat agresiv – femeie izolată* este caracterizat prin conflictualitate manifestă, continuă, cu tensiune moderată, ce are o evoluție instabilă, cu tendință de deteriorare a esenței relației conjugale, dar cu menținerea structurii de cuplu, într-o formulă de pseudoconjugalitate;

3. cuplul constituit din *bărbat izolat – femeie agresivă* este caracterizat prin conflictualitate manifestă, continuă, cu tensiune moderată, ce are o evoluție instabilă, cu tendință de deteriorare a esenței relației conjugale, dar cu menținerea structurii de cuplu, într-o formulă de pseudoconjugalitate;

4. cuplul constituit din *bărbat izolat – femeie izolată* este caracterizat prin conflictualitate manifestă, intermitentă, cu tensiune crescută, ce prezintă potențial dizolvant semnificativ, care nu totdeauna se finalizează cu separarea soților, dar facilitează dezvoltarea dizarmonică a relației conjugale;

5. cuplul constituit din *bărbat docil – femeie izolată* este caracterizat prin conflictualitate manifestă, intermitentă, cu tensiune moderată, ce prezintă potențial dizolvant scăzut;

6. cuplul constituit din *bărbat izolat – femeie docilă* este caracterizat prin conflict-

ualitate latentă, continuă, cu tensiune moderată. În acest cuplu, conflictualitatea planează deasupra relației ca urmare a unui grad de frustrare reciproc întreținut;

7. cuplul constituit din *bărbat docil – femeie agresivă* este caracterizat prin conflictualitate latentă, continuă, cu tensiune scăzută, ce favorizează efortul de acomodare reciprocă, producând corecții permanente ale conduitei interacționale pe linia sincronizării lor.

8. cuplul constituit din *bărbat agresiv – femeie docilă* este caracterizat prin conflictualitate latentă, intermitentă, cu tensiune moderată, ce facilitează acomodarea interpersonală, datorită caracterului ei de stimulare reciprocă prin forme agreabile cum ar fi: ironia, persiflarea etc.

9. cuplul constituit din *bărbat docil – femeie docilă* este caracterizat prin conflictualitate latentă, intermitentă, cu tensiune scăzută, ce evoluează rapid către asimilare interpersonală, partenerii preluând și asimilând reciproc puncte de vedere inițial diferite.

Încercând o concluzie, societatea contemporană amplifică apariția conflictelor în familie, prin faptul că ne aflăm într-o perioadă de redefinire a rolurilor masculine și femi-

nine, perioadă accelerată de feminism. Pe de altă parte, atât redefinirea rolurilor, cât și înțelegerea eronată a ei, favorizează apariția unor comportamente de sex-rol foarte diversificate și ambigue, care întrețin dizarmonia și disensiunea în cadrul cuplului. Practic, tra-

versăm o perioadă de anomie a rolurilor masculine și feminine, și nu se știe cât va mai dura până când vor apărea două modele de comportament acceptate de ambele sexe și puse în practică fără frustrări și nemulțumiri interioare.

BIBLIOGRAFIE

- Adams, A. (1986). *Today's marriages and families*. California: Belmont.
- Adler, A. [1927] (1996). *Cunoașterea omului*. București: Editura Iri, 136-158.
- Aries, P. [1980] (1998). Reflecții asupra istoriei homosexualității, în *Sexualități Occidentale* (coord. Aries, P., Bejin, A.). Oradea: Editura Antet, 85.
- Baldrige, L. (1985). *Complete Guide to Executive Manners*. New-York.
- Banton, M. [1994] (1998). *Discriminarea*. București: Editura Du Style, 32-34.
- (de) Beauvoir, S. [1949] (1998). *Al doilea sex*. București: Editura Univers.
- Bell, R. (1979). *Marriage and Family Interaction*. The Dorsey Press.
- Bellah, R. (coord.). [1985] (1998). *Americanii. Individualism și dăruire*. București: Editura Humanitas.
- Benedict, R. (1943). *Rumanian Culture and Behavior*. New-York.
- Ciupercă, C. (2000). *Cuplul modern: între emancipare și disoluție*. Alexandria: Editura Tipoalex.
- Deux, K., Emswiller, T. (1974). Explanation of successful performance on sex-linked tasks. What is skill for male is luck for the female, *Journal of Personality and Social Psychology*, nr. 29, 80-85.
- Durning, P. (1995) *Education familiale. Acteurs, processus et enjeux*. Paris: PUF.
- Ferreol, G. (1991). Feminisation des emplois. în *Dictionnaire de sociologie* (coord. Ferreol G.). Paris: Armand Colin.
- Lafont, H. [1980] (1998). Grupurile de tineri. în *Sexualități occidentale* (coord. Aries, P., Bejin, A.). Oradea: Editura Antet, 189-204.
- Liiceanu, A. (1997). Modele de relații, modele de stil. în *Avantaje*, februarie.
- Mânzat, I. (1999). *Psihologia sinergetică*. București: Editura Pro Humanitate, 10.
- Mead, M. (1971). *Le Fosse des generations*. Paris: Denoel.
- Mendras, H. (1987). *Elemente de sociologie*. Paris: Armand Colin.
- Mitrofan, I. (1989). *Cuplul conjugal – armonie și dizarmonie*. București: Editura Științifică și Enciclopedică;
- Mitrofan, I., Ciupercă, C. (1997). *Psihologia relațiilor dintre sexe. Mutații și alternative*. București: Editura Alternative.
- Naisbitt, J., Aburdene, P. [1990] (1993). *Mega-tendențe 2000*. București: Editura Humanitas, 230-257.
- Osterrieth, P. (1967). *Copilul și familia*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
- Rapaport, R., Rapaport, Rh. (1973). *Une famille, deux carrieres*. Paris: Denoel.
- Rocheblave-Spenle, A. (1964). *Les roles masculines et feminins*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Segalen, M. (1996) *Sociologie de la famille*. Paris: Armand Collin.
- Sousa, E., Leyens, J. (1987). A priori versus spontaneous models of attribution: The case of gender and achievement. în *British Journal of Social Psychology*, nr.26, 281-292.
- Stănculescu, E. (1998). *Sociologia educației familiale*. Iași: Editura Polirom.

ABSTRACT

The contemporary society amplifies the turn up of family conflicts, because we find ourselves in a period when masculine and feminine gender roles are being redefining, a process accelerated by feminism. Not only the redefinition of gender roles, but also its misunderstanding lead to some extremely

diverse gender-role behaviours, which encourage arguing and dissatisfaction within the couple. My study is focused on some of the consequences generated by the on-going reconversion of gender roles and on some of the problems of contemporary couples.